

## Hebrew Writers Association in Israel

---

סיפור פשוט

Reviewed Work(s): דקש וזשרג by זונגע י"ש לש ותריציב תורחא מינפ

Review by: דורית זילברמן

Source:

*Moznaim* /

מאזנים

Vol. No. 3/4 1989), pp. 94-95 נובמבר-דצמבר תש"ן, חשוון-כסלו תש"ן

Published by: Hebrew Writers Association in Israel

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23934994>

Accessed: 13-05-2018 09:06 UTC

---

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact [support@jstor.org](mailto:support@jstor.org).



Hebrew Writers Association in Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Moznaim* / מאזנים.

JSTOR

<http://www.jstor.org>

## סיפור פשוט

גרשון שקד: פנים אחרות ביצירתו של ש"י עגנון. הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1989, 191 עמ'

### דורית זילברמן

השנייה (בן-אורי) שהקדימה בניית ההיכל (מקום) לבניית הארון (ערכי היהדות). "קישורים אינטרנטקסטואליים שונים, מהם מתקבלים על הדעת, ומהם שאינם מתקבלים על הדעת, מדריכים את האינטרפרטציה של שני מבקרים אלה." אומר שקד (עמ' 27). מי לא מוגבל? כת אקדמית אזוטריה, שרק לבניה המיומנת וההכשרה לקלוט, שאפשרויות הברירה של "הפירוש" למוקדי משמעות מסוימים אצל עגנון רחבות למדי. רק הם יכולים לראות, ממקומם הטוב, עד כמה הטקסט פתוח, ולחיות עם כלל הפירושים בשלום.

בפרק הראשון: "המיתוס וסיפור המעשה" (על תפקיד האינטרנטקסטואליות בסיפור 'עגונות') אומר שקד, שבפתיחה לסיפור "עגונות" מופיעים פסוקים משיר-השירים, כמו "הנך יפה רעיתי הנך יפה", אבל הפתיחה אינה נשאת רק על הרמה הליטרלית של שיר-השירים אלא קשורה אל מדרש שיר-השירים, המדמה את כנסת ישראל ל"רעיה" ואת הקדוש-ברוך הוא ל"דודה". בהתאם ליחסי היסוד האליגוריים הללו מתפרשים רכיבים אחרים של שיר האהבה. ואת זה הוא אומר כך: "הפסוקים הללו ונגרריהם הם הגורמים העיקריים בקישור האינטרנטקסטואלי. הטקסט האלגורי שבפתיחה, על משמעויותיו השונות, חוזר ומופעל בגוף סיפור המעשה, משום שהפסוקים והתבניות הממושות כפסוקים מאותנים, שהטקסט הוא בעל זיקה כפולה אל ההקשר הקרוב (החילוני כביכול) מחד גיסא ואל ההקשר הרחוק (בפתיחה) מאידך גיסא. ההקשר הרחוק קושר את הקשר הקרוב אל המסורת של הספרות לדורותיה, וכן הוא קושר בין המשמעויות האלגוריות והסמליות שנצטברו במשך הדורות עם המימוש הליטרלי החוזר של המישור המטאפורי-אלגורי שבפתיחה." (15). לדעתי, קורא מיומן יודע את מדרש שיר-השירים הזה, ואין הוא זקוק למפרש כדי שלא לקבל את הדברים כפשוטם. אבל לא זה מה שחשוב, אומר שקד, "אלא כמה פריטים אחרים המרמזים על טקסטים מקודשים שונים שכולם יחד וכל אחד לחוד יוצרים את האשליה של פסכוד-מדרש השאוב מספרות הקודש". לדעתי, הקורא אכן משלה את עצמו, גם מבלי שיגידו לו מה עליו להרגיש. אם הוא טורח לעשות למען הקורא עבודת איסוף מן המקורות, כדי להאיר לפניו את חומרי האשליה, יבוא על הברכה, אבל אם כל "ההוכחות" האלה נועדו להגיד שהמטרה היא ליצור אשליה שעגנון הוא יוצר חילוני המעמיד פני "סופר קודש", נראה לי,

רשנות עגנון איננה מלכה עירומה אלא לבושה מדי, נושאת במזוודותיה מטען עודף של צעיפים. הפירושים שאנשי האקדמיה נותנים בעגנון ספק אם יש בהם כדי לקרב את עגנון לקוראים. פירושים אלה בלשון אקדמית סודית ואזוטריה, כשהם מצטרפים לשפתו של עגנון הרחוקה מלשון הדיבור של ימינו, גורמים, כבר מגיל התיכון, לדתיעת הקורא הצעיר ולחסם לשנים הרבה. בזה לא אמרתי שאין אנו זקוקים לפירושים. ישנה למשל, עבודת איסוף המספקת כמין מפתח בידי הקורא. קורצווייל מפרש "מכתבים" — "קיום מצוות" (ב"פת שלימה"). כך גם "אורה" היא הנשמה (ב"התזמורת"). הקורא שאינו מתמצא בכל כתביו של עגנון יוכל להיעזר במפתח הזה, ובכל פעם שייתקל במכתב שכותב גיבור מגיבוריו של עגנון, יוכל להניח שהכוונה לקיום מצווה (אם כי לא הייתי מציעה להתייחס בראת כבוד אוטומטית לכל פירוש). השמות אצל עגנון זקוקים תמיד לפירוש, טוען הלל ברזל. עידו ועינם שווה יעוד ומעין. עגנון עצמו העיד על זה. קורא שיתאמץ ויתעמק יגיע לזה בעצמו, אבל המאמץ, אולי, מיותר, שהרי כבר המציאו את הגלגל.

גם פרשנות מתוך רגישות למבנה ולדמויות עשויה בהחלט להאיר עיניים, אבל כשגרשון שקד, איש האקדמיה, כותב: "הפוליסמיות של יחידות טקסט מובילה להקשרים תרבותיים שלמים שונים (כגון מקרא, מדרש, תלמוד, זהר, קבלה, האר"י, ספרי מוסר, ספרי חסידות), וברירה של טקסט אחד כטקסט נרמז או כטקסט 'מפרש' (גם בגלל מגבלותיו של הנמען), מצביעה על דרך פירוש אחת שאינה מוציאה תמיד מכלל אפשרות דרך פירוש אחרת, שתברור לעצמה טקסט נרמז אחר." (עמ' 18). מלבד מלות קישור כגון אם, את, על וכד', הטקסט דורש לעצמו פירוש, והקורא שאינו אמון על כל המקורות האלה יהיה תמיד מוגבל, מלבד אם הוא עגנון עצמו או כמה מחוקריו הדגולים. הערה זו שלי עניינה הקורא ה"פשוט"; אין היא נוגעת בעניין החידושים והמחקר. ואולם, לא רק הקורא "הפשוט" מוגבל — גם הקורא המיומן מוגבל ואף רוב הפרשנים. יצחק בקון מוגבל משום שפירש את "עגונות", כשהוא קושר בין הסיפור לבין בעיית האמן, ומתבסס בעיקר על הקשר שבין "חן" ו"חסד", אמנות ואהבה, כשהוא נזקק בעיקר למדרשים המאפשרים פירוש זה. ארנה גולן מנסה לקשור בין הסיפור לבין כשלונה של העלייה

דומה ששקד עובר מהקוטב האליטיסטי אל הקוטב ה"עממי" בפרק האחרון. המעבר מודרג, כאמור, וגם בדרך לפרק האחרון הולך מטוסו ונפטר מהמטען העודף. בפרק: "דיוקנו של הבמאי כפרשן ספרותי (פירושו של יזרעאלי והתקבלותו של עגנון בתיאטרון)" נוחת שקד בשטח בור. שקד מבחין בין המחזה כיצירה אותנטית, העומדת מכוח עצמה, ובין המחזה בפירוש של הטקסט. מתוך הבחנת-מוצא זאת בודק שקד את גישותיהם של במאים שונים ליצירת עגנון, ובייחוד את זו של יזרעאלי. המחבר מצטט מתוך שיחה בין יזרעאלי לבין מיכאל אוהד, שהתפרסמה ב"הארץ": "שטויות! אפשר שכך נראית תהילה ממבט ראשון. מעין אליהו הנביא המרחף על עננה ורודה. ואל תשכח: היא גם סוחרת מצליחה ואשה אמידה." שקד ממשיך ומספר את דברי יזרעאלי, שסיפר משמו של עמוס עוז, שמדובר פה "במטורפת, במשוגעת, באשה שהיא אנוכית מאוד באיזה שהוא מקום." אחר כך מביא שקד את דעתם של מבקרי התיאטרון שטענו, שהעיבוד הזה של יזרעאלי הפך את הקסם העגנוני ללהטוט דרמטי. "הקסם המינורי של עגנון הופך לטראומה גרוטסקית המרעידה את הבמה מתחילתה ועד סופה. הטקסט נשמר בקפדנות," אומר המבקר שלמה גינזוסר, "אך האמירה היא חזקה, צבעונית מאד, אפילו — אלימה." אבל שקד עצמו אומר שבתיאטרון, בניגוד לספרות, קהל הצופים הוא שקובע את התקבלותו של מחזה, שהוא גם פירוש ליצירת עגנון. עמוס עוז הוא בלי ספק אחד מאותם "מסיונרים" שחיבבו את עגנון על קוראים צעירים, ככל שנות הוראתו בבית הספר התיכון (על זה מעידים תלמידיו), וכדאי היה לראיין את קהל הצופים עצמו לאחר ההצגה, במקום להביא שוב דברי מבקרים.

בסוף ספרו "פנים אחרות ביצירתו של ש"י עגנון", אומר שקד: "את התקבלותו של הפירוש הבימתי ניתן לבדוק ביתר קלות מאשר את התקבלותם של פירושים ביקורתיים (אקדמיים וחזק-אקדמיים), הנותרים לעיתים קרובים בכתובים, כמין לשון סודית ואוטוריטית, נחלתם של יודעי חן מקצועיים בלבד." (182). ואם נשוב אל מסלולי הספרות, נדמה כי על המפרש העגנוני לבדוק את עצמו האם אין בדבריו כדי להרחיק את הקורא מעגנון ולהשאירו נחלתם של מקצוענים בלבד. וכדי לסיים בתהייה זו כדאי להביא את דבריו של ר' הלל על המפרשים שאחרי הרמב"ם, בסיפור "כיסוי הדם" ("לפנים מן החומה" עמ' 59): "זה מפרש פירושו של זה וזה חולק על פירושו של הפירוש, ובא אחר וחולק על החולק, ובא אחר ומחזק דברי זה או דברי זה וכן כל כיוצא. אין קץ לספרים שנעשו על דרך זה ואין קץ לספרים שנעשים והולכים, וכן עתידים להיות עושים ספרים אין קץ עד קץ כל הדורות. וכבר מרוב תורה אין אדם יכול לעמוד על דבר תורה. כבר אין לך כל חיבה ותיבה שבגמרא שלא חידשו עליה חידושים וחידושי חידושים וכבר יש לנו מיני למדנים שמרוב שקידתם על החידושים על הגמרא אינם יודעים צורת גמרא."



גרשון שקד

לפיכך, שהוא מעמיס מטען-עודף על קוראי ספרו-שלו. את הפרק הזה מכנה שקד: "הטקסט — כשדה אינטרטקסטואלי" ומכאן עולה על הדעת מטען עודף בשדה התעופה הזה; והרי על מטען עודף חייבים במחיר נוסף. סונטג ודרידה יוצאים נגד הפרשנות. דרידה אומר שפרשנות מעניקה שליטה (זהו פירוש אדלריאני). אני שולט בטקסט משמע אני קיים. פתאום אני במעלה גבוהה מן הסופר. הפרשנות היא תהליך של הולדה (זהו הפירוש הפרוידאני); העט מזריע זרע. מכאן ההרגשה של המבקר שגם הוא מזריע זרע. סונטג אומרת באופן בוטה שהפרשנות פרויטית. דברים אלה יכולים להיאמר לגבי כל מי שמאמין בפרשנות (וכותבת מאמר זה בכללם). אינני טוענת ש"ורד הוא ורד הוא ורד", אבל, מצד שני, אין טעם בעודף פרשנות. אנשי הקהילה המפרשת מרגישים שהם אליטיסטים, כמו טועמי יין, המודיעים לקהל הרחב איזה הוא היין הטוב. לעיתים הם לוקחים על עצמם תפקיד של בית משפט גבוה לצדק, ומודיעים איזו יצירה טובה, איזו לא; איזה הוא הפירוש הטוב, איזה לא. לדעתי, על המבקר והמפרש, בייחוד במקרה-עגנון, לעסוק בפעילות מסיונרית — לקרב אליו את קהל הקוראים שהתרחק משפתו ומן המקורות היהודיים, שהיו חלק בלתי נפרד מאישיותו של עגנון. לחשב את עגנון על הקורא החילוני המודרני, לגרות אותו לקריאה, כפי שאכן עושה שקד ביתר הצלחה בפרק השני "אחדות ופיצול (למבנה הרומאן 'הכנסת כלה')".